

Penkov S. Legal Regulation of Using Means of Operational and Investigative Activities During Counteraction to Crime

The article attempts to investigate the state of legal regulation of the use of means of operational-search activity in counteracting crime.

The analysis of legal literature showed that since the recent changes in the criminal procedural and investigative legislation (especially after the adoption of the Law of Ukraine "On National Police"), scientists and practitioners, the issue of legal regulation of the use of means of operational and investigative activities has not yet been the subject of a comprehensive study.

The legal acts regulating the use of operational and investigative activities during counteraction to crime are analyzed, and the basic provisions of such acts, which are directly devoted to the investigated issue, are outlined.

In the course of studying the subject of the article it is grounded that today it is advisable to speak about the possibility of using official animals, and not only official dogs.

The author supported the opinion of the scholars that the legal acts regulating the use of the means of operational and investigative activities in counteracting crime are the Constitution of Ukraine, the normative and legal acts of international co-operation, which are part of the national legislation, the laws of Ukraine, including the codified, as well as subordinate legal acts. At the same time, it is stressed that this is a non-exhaustive list of legal acts regulating the process of legal regulation of the use of means of operational and investigative activities in counteracting crime.

As a result of the study, the author provided his own definition of "legal regulation of the use of means of operational and investigative activities in counteracting crime", which suggests to understand a set of legal acts (legal and subordinate) that directly or indirectly regulate the use of operational equipment, operational- Search records and official animals.

Key words: legal regulation, the means of operational activities, combating crime.

УДК 343.985

В. С. Перлін

ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ З'ЯСУВАННЮ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ САМОВІЛЬНОГО ПРИСВОЄННЯ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ АБО ЗВАННЯ СЛУЖБОВОЇ ОСОБИ

У статті визначено сутність, значення та місце обставин, що підлягають з'ясуванню, у методиці розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи; розкрито зміст наведених обставин.

Ключові слова: обставини, що підлягають з'ясуванню, самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи, криміналістична методика, предмет доказування, систематизація.

Постановка проблеми. Розслідуючи самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи, слідчий насамперед має вирішити завдання щодо забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування й судового розгляду для того, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений,

жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу, а також щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [1]. Для цього під час розслідування вказаних кримінальних правопорушень слідчому потрібно правильно визначити стратегічні й тактичні завдання такого розслідування, а також криміналістичні засоби їх вирішення. Тільки за таких умов досудове розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи буде ефективним. З огляду на це особливої актуальності набуває питання про визначення кола обставин, що підлягають з'ясуванню під час розслідування названих злочинів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття, зміст і значення обставин, що підлягають з'ясуванню під час розслідування злочинів, неодноразово досліджували такі вчені, як Р. С. Белкін, О. М. Васильєв, А. Ф. Волобуєв, В. А. Журавель, О. Н. Колесниченко, В. П. Колмаков, В. О. Малярова, В. О. Образцов, О. В. Одерій, О. В. Пчеліна, М. В. Салтєвський, Р. Л. Степанюк, В. Г. Танасевич, В. В. Тищенко, О. О. Хмиров, С. Н. Чурилов, В. І. Шиканов, А. В. Шмонін, Б. В. Щур, М. П. Яблоков та інші. Проте значна кількість питань й на сьогодні залишаються спірними, а то й цілком не вирішеними. Зокрема, відсутні комплексні дослідження щодо визначення сутності, значення та місця обставин, що підлягають з'ясуванню, у методиці розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи. Також відсутні наукові напрацювання з розкриття змісту вказаних обставин.

Формування цілей. Метою представленого дослідження є формування переліку обставин, що підлягають з'ясуванню, під час розслідування згаданих злочинів.

Виклад основного матеріалу. Законодавець, визначаючи основні засади доказування, у ч. 2 ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) чітко закріпив, що доказування полягає в збиранні, перевірці та оцінці доказів для встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження. До того ж у ч. 1 зазначеної статті наводиться перелік обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Зокрема, це: подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення; форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання; обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схилення особи до

вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, зокрема пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення; обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру [1].

З вищенаведеного убачається, що на законодавчому рівні зроблено спробу надати вичерпний перелік обставин, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні. Проте зміст цих обставин доповнюється положеннями ст. ст. 485, 505 КПК України [1]. Отже, вважаємо за потрібне в ч. 1 ст. 91 КПК України вказати на невичерпність запропонованих обставин.

Більше того, зауважимо, що законодавець використовує термін «обставини, що підлягають доказуванню». Це пояснюється тим, що кримінальне провадження полягає не лише й не тільки в зборі важливої для досудового розслідування та судового розгляду інформації, а й у потребі підтвердити її відповідними доказами – тим самим надаючи їй статусу доказової інформації. Тобто вказані обставини завжди конкретні й потребують доказування [2, с. 38-42].

Водночас зазначимо, що в криміналістичній науці найчастіше використовують інші терміносполучення для позначення таких обставин – «обставини, що підлягають встановленню», «обставини, що підлягають з'ясуванню». За змістовним навантаженням ці терміни є синонімічними. Погоджуючись з О. В. Пчеліною, вважаємо доречним використовувати поняття «обставини, що підлягають з'ясуванню», оскільки вказані обставини не лише потрібно визначити, розпізнати за певними ознаками, а й виявити, розкрити як що-небудь досить часто приховане [3, с. 280]. До того ж зазначені обставини обумовлюються предметом доказування, закріпленим у чинному кримінальному процесуальному законодавстві, та конкретним складом злочину, визначеним положеннями кримінального закону.

Обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи, є невід'ємним елементом відповідної криміналістичної методики. Вони дозволяють визначити основні напрями розслідування. Адже, як слушно зауважує М. Ю. Тарасов, зазначені обставини орієнтовані на ознаки, характерні для конкретного складу злочину. Ці ознаки, своєю чергою, дозволяють розмежувати різні склади злочину між собою [4, с. 17]. Отже, встановлення обставин, що підлягають з'ясуванню, має суттєве значення для побудови методики розслідування злочинів, оскільки сприяє розв'язанню проблем криміналістичного характеру, зокрема, дослідженню механізму й обстановки злочину, ролі кожного з його учасників, спрямованості слідчих версій, визначенню відповідних завдань розслідування [5, с. 30]. Тож беззаперечним, на нашу думку, є твердження стосовно того, що знання обставин, які підлягають з'ясуванню при розслідуванні, дозволяє конструювати (моделювати) саму діяльність з розслідування злочину,

надаючи йому потрібну цілеспрямованість, указуючи на кінцеві цілі розслідування, правильну кримінально-правову кваліфікацію, забезпечуючи його повноту, всебічність і неупередженість [6, с. 71-72; 7, с. 11].

Виходячи з цього, цілком погоджуємося з необхідністю включення до структури методики розслідування положень, що містять інформацію про те, які обставини встановлюються в усіх випадках дослідження певних подій, розслідування тих видів діянь, що входять як елементи до відповідної криміналістично подібної групи, як організовується та здійснюється робота з їх виявлення та доказування, як потрібно діяти слідчому в умовах типових для цієї категорії справ ситуацій [8, с. 376-377]. При цьому розділяємо позицію, згідно з якою обставини, що підлягають з'ясуванню, варто виокремлювати серед структурних елементів окремої методики розслідування злочинів.

Убачається неможливим формування переліку обставин, що підлягають з'ясуванню під час розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи, без попередньої їх систематизації. Остання водночас сприяє правильній орієнтації слідчого у визначенні предмета й меж доказування в процесі розслідування певних злочинів, вибору правильного напрямку пошуку доказів, чіткому плануванню розслідування та забезпеченню потрібної всебічності дослідження обставин кожного розслідуваного діяння, що передбачене законом [9, с. 90; 10, с. 175]. З огляду на це пропонуємо систематизувати обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування вказаних кримінальних правопорушень, з урахуванням законодавчо закріплених положень щодо визначення предмета доказування в кримінальному провадженні, описаного в кримінальному законі складу злочину, а також механізму їх скоєння. Зокрема, поділяємо думку О. В. Одерія про доцільність виокремлювати три групи обставин, що підлягають з'ясуванню: обставини, пов'язані з подією злочину; обставини, пов'язані з особою злочинця; інші обставини [11, с. 17].

До обставин, пов'язаних з подією злочину, відносимо час, місце й обстановку вчинення злочину (зокрема тривалість і черговість протиправних діянь); способи вчинення злочину (насамперед йдеться про наявність технології протиправної діяльності та місце в ній самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи; факт учинення основного злочину чи іншого суспільно небезпечного діяння з використанням самовільно присвоєних владних повноважень або звання службової особи; способи його підготовки, безпосереднього вчинення й приховування; обумовленість способів учинення основного суспільно небезпечного діяння характером присвоєних владних повноважень або звання службової особи); знаряддя та засоби, що використовувалися злочинцями для досягнення злочинної мети (їх вид, походження, способи застосування й приховування); сліди злочину; вид, характер і походження предмета злочину; вид і характер завданих злочинним збитків.

З'ясовуючи обставини, пов'язані з особою злочинця, потрібно встановити відомості про особу підозрюваного (соціальний статус особи;

наявність співучасників, їх кількість і розподіл ролей між ними; обізнаність злочинця з обсягом присвоєних владних повноважень або можливостей, що випливають з присвоєного статусу службової особи, зі специфікою діяльності такої особи, а також службовою атрибутикою); форму вини; спільність мети для всієї сукупності протиправних діянь, зокрема наявність наміру присвоєння владних повноважень або звання службової особи для полегшення вчинення та/або приховування основного суспільно небезпечного діяння; мотиви.

Серед інших обставин, що підлягають з'ясуванню під час розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи, варто виокремити відомості про особу потерпілого (персональні дані, вид і характер його діяльності); наявність в особи підозрюваного засобів, необхідних і достатніх для відшкодування завданих збитків і процесуальних витрат; обставини, що впливають на обрання виду та міри покарання або є підставою для закриття кримінального провадження; обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання.

Висновки. Отже, обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи є обов'язковим структурним елементом відповідної криміналістичної методики, встановлення яких дозволить слідчому зорієнтуватися в конкретній слідчій ситуації, спланувати свою діяльність, правильно обравши напрям розслідування та засоби й методи його провадження.

Використані джерела:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10, № 11-12, № 13. – Ст. 88.

2. Бурданова В. С. Обстоятельства, подлежащие доказыванию по уголовному делу, как важный элемент частных криминалистических методик / В. С. Бурданова // Вестник криминалистики. – 2001. – Выпуск 2. – С. 38-42.

3. Пчеліна О. В. Теоретичні засади формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.09 / Оксана Василівна Пчеліна. – Х., 2017. – 568 с.

4. Тарасов М. Ю. Расследование уголовных дел об убийствах : процессуальные и криминалистические вопросы : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс ; криминалистика и судебная экспертиза ; оперативно-розыскная деятельность» / М. Ю. Тарасов. – М., 2003. – 25 с.

5. Тіщенко В. В. Концептуальні основи розслідування корисливо-насильницьких злочинів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика ; судова експертиза» / В. В. Тіщенко. – Х., 2003. – 51 с.

6. Дмитрієва Л. В. Методика розслідування звалтувань, вчинених неповнолітніми : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.09 / Лариса Василівна Дмитрієва. – Х., 2017. – 225 с.

7. Кириленко Н. Ю. Методика розслідування шахрайства у сфері побутових відносин : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика ; судова експертиза ; оперативно-розшукова діяльність» / Н. Ю. Кириленко. – О., 2013. – 20 с.

8. Образцов В. А. Криміналістика : [учебник] / Под ред. В. А. Образцова. – М. : Юрид. лит., 1995. – 592 с.

9. Малярова В. О. Обставини, що підлягають встановленню під час розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків / В. О. Малярова // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 3 (62). – С. 88-97.

10. Малярова В. О. Розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків : теорія та практика : [монографія] / за ред. д-ра юрид. наук, чл.-кор. НАПрН України С. М. Гусарова / В. О. Малярова. – Харків : Діса плюс, 2013. – 422 с.

11. Одерій О. В. Проблеми теорії та практики розслідування злочинів проти довкілля : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика ; судова експертиза ; оперативно-розшукова діяльність» / О. В. Одерій. – Харків, 2015. – 40 с

Стаття надійшла до редколегії 12.09.2017

Перлин В. С. Обстоятельства, подлежащие выяснению при расследовании самовольного присвоения властных полномочий или звания должностного лица

В статье определяются сущность, значение и место обстоятельств, подлежащих выяснению, в методике расследования самовольного присвоения властных полномочий или звания должностного лица. Раскрывается содержание приведенных обстоятельств.

Ключевые слова: *обстоятельства, подлежащие выяснению, самовольное присвоение властных полномочий или звания должностного лица, криминалистическая методика, предмет доказывания, систематизация.*

Perlin V. Circumstances which Must Be Clarified during Investigation of Unauthorized Assignment of the Authority or Rank of an Official Personality

In this article, we define the essence, significance and place of the circumstances to be clarified in the methods of investigating the unauthorized assignment of authority or rank of official. It is proposed to distinguish the circumstances to be clarified among the structural elements of the appropriate criminalistics methods of investigation of such crimes. The author points out the need to systematize the circumstances to be clarified during the investigation of the said criminal offenses considering the legally established the subject of proof in the criminal proceedings, described in the criminal law of the composition of the crime and the mechanism of their commission. The author suggests to distinguish three groups of circumstances to be clarified: circumstances connected with the event of crime (time, place and situation of the crime; methods of committing a crime; tools and means used by criminals to achieve a criminal purpose; traces of a crime; a kind, the nature and origin of the subject of crime; the kind and nature of the damage caused by the crime); circumstances related to the person of the offender (information about the identity of the suspect; the guilty; common purpose for the whole set of unlawful acts, including the existence of the intention to confer

authority or the rank of official to facilitate the commission and/or concealment of the main socially dangerous act; the motives); other circumstances (information about the person of the victim; availability of suspect means, necessary and sufficient for compensation of damages and procedural expenses; circumstances affecting the choice of form and the amount of punishment or the grounds for the closure of criminal proceedings; the circumstances which are the basis for dismissal from criminal liability or punishment). It will allow the investigator to predict his activities. To ensure timely clarification of the above circumstances, it is appropriate to organize the process of investigating the unauthorized assignment of authority or the rank of official. Among these activities, a special place is assigned to the planning of the investigation.

Key words: *circumstances to be clarified, unauthorized assignment of authority or rank of official, criminalistics methods of investigation, subject of proof, systematization.*

УДК 343.98

Т. І. Савчук

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

У статті досліджено поняття та елементи механізму злочину. Визначено механізм корупційних злочинів, який являє собою комплекс процесів узасвідції його елементів, що утворюють відповідні слідові зміни в матеріальному та нематеріальному середовищі. Указано, що особливості механізму корупційних злочинів обумовлені специфікою сфери діяльності, кваліфікованістю злочинців, комплексним характером корупційних злочинів і злочинів корупційної спрямованості, які складають технології злочинного збагачення.

Ключові слова: *корупційні злочини, механізм злочину, елементи механізму злочину, технології злочинного збагачення.*

Постановка проблеми. За час незалежності в Україні значно зросла кількість корупційних правопорушень. За останні десятиліття українське суспільство зазнало значних змін, які спричинили сплеск корупції, що стала на перешкоді демократизації та інтеграції нашої держави до європейського простору. Це викликало потребу криміналізації окремих корупційних проявів, які мають ознаки злочинів, та введення поняття «корупційний злочин». Механізми вчинення вказаних злочинів досить різноманітні й постійно трансформуються та залежать від сфери, у якій вчиняється корупційний злочин. Останнім часом механізм вчинення таких злочинів зазнав суттєвих змін, пов'язаних зі змінами в житті суспільства та проведенням на території держави антитерористичної операції. Як цілком справедливо зазначає О.В. Челишева, саме знання механізму злочину як цілісної системи обставин, процесів та факторів, які обумовлюють особливості відображення злочину, появу матеріальних і нематеріальних слідів, забезпечує цілеспрямоване висунення версій, планування розслідування, а в підсумку – найбільш повне встановлення та дослідження обставин, які підлягають доказуванню, допомагає встановленню об'єктивної істини в справі [1, с. 16].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з поняттям «механізм злочину», його структурою, були предметом